

THE RECEPTION OF LITERATURE: MULTICULTURAL DIALOGUES**Constantin ȘCHIOPU, Associate Professor, PhD, The State University of Moldova**

Abstract: In this article, the problem of forming the reader-student, by the way of the literature of his nation and the universal one is approached. Parallel readings and comparative methods get a major role in realizing this objective. Reported in forming the reader-student, that correlation can be examined, during the literature lessons, in various aspects: the circulation of reasons, legends, and myths, common literary forms and categories, similarities and differences etc. Namely this article highlights the relation between the general and particular in literature, between universal and national. Simultaneously, a reference to some work process, that is used in the reader's forming is made: brainstorming with sketch, brainstorming based on music recordings, exercise of comparison and others.

Keywords: literature, multicultural, dialogue, reading competence, comparative methods.

Conceptul de competență literară / lectorală este una dintre categoriile definiției ale teoriei educației literar-artistice (ELA), aceasta din urmă însemnând formarea cititorului cult de literatură, cu întregul ansamblu de cunoștințe / capacități / atitudini specifice, care îl reprezintă ca ființă culturală, a unui cititor „apt să realizeze lectura interogativ-interpretativă a textelor literare de diferite genuri și specii, delimitând valoarea de nonvaloare, să interpreteze fenomenele literare într-o interacțiune cu anumite date din domeniul filozofiei, istoriei, sociologiei, eticii, esteticii, artelor etc., precum și prin prisma universului său axiologic” (1). Întrucât orice competență, indiferent de materiile (științifice, artistice, tehnologice) în baza cărora se formează și de domeniul de cunoaștere și activitate în care se manifestă, își are originea în disciplinaritate și se situează în sfera interdisciplinarității, are caracter intercultural. În această ordine de idei, problema formării elevului cititor prin literatura / cultura neamului său și prin cea universală / general-umană devine importantă și chiar primordială. Un rol deosebit în realizarea acestui obiectiv îl au lecturile paralele și, implicit, comparativismul, care, ca metodă de studiu a literaturii, s-a născut și s-a dezvoltat odată cu apariția unui anumit orizont al universalității, acesta din urmă incluzând deopotrivă conștiința specificității literaturilor naționale și sentimentul comunității lor. Raportată la procesul de formare a elevului-cititor, corelația respectivă poate fi cercetată, în cadrul orelor de literatură, sub diverse aspecte: circulația de motive, legende și mituri, formele și categoriile literare comune, asemănările, deosebirile de orice altă natură etc., raport ce pune problema relațiilor dintre general și particular în literatură, dintre universal și specific național.

Referindu-se la conceptul de concordanțe, Paul Cornea, în lucrarea sa „Conceptul de concordanță în literatura comparată și categoriile sale”, susține că termenul respectiv presupune „acele asemănări dintre două opere care oferă între ele o analogie oarecare, indiferent de natura și de gradul ei” (2). Conform opiniei cercetătorului român, concordanțele se pot cerceta din două perspective: a intensității asemuirii și a originii. Din punctul de vedere al intensității de asemănare, ele pot fi de trei tipuri: a) reproductive – când raportul dintre cele

două opere este cel dintre model și copie sau de prototip și variantă (ex.: „Henrich von Ofterdingen” (fragmente) de Novalis – „Floare albastră” de M. Eminescu); b) interferente – când există o asemănare de temă, subiect, personaje etc., dar contextele întregi diferă („Roșu și negru” de Stendhal – „Ion” de L. Rebreanu); c) analogice – când există o asemănare de tonalitate generală, de atmosferă, de viziune (lirica lui Paul Verlaine și cea a lui George Bacovia). După origine, Paul Cornea distinge două tipuri principale: a) dependențe – care nu sunt impulsuri de la emitent către receptor, ci opțiuni ale receptorului, fie directe, adică efectuate conștient, fie indirecte, adică preluate inconștient; b) paralelisme – care sunt concordante ce nu provin dintr-o relație istorică. La rândul lor, dependențele pot fi de infiltrație, când sunt selecționate elemente periferice din opera primă; de asimilație, când e vorba de receptori mai largi; și de catalizare, când opera prototip acționează ca ferment sau joacă rol de pretext. În ceea ce privește paralelismele (o manifestare a lor o constituie existența curentelor literare), ele pot fi sincronice și se explică prin identitatea mediului istoric și cultural care condiționează cele două creații; sau tipologice, când asemănările se produc în afara sincroniei istorice și culturale. Având în vedere raporturile respective dintre două opere / două literaturi, demersul didactic orientat spre formarea elevului-cititor poate fi organizat pe câteva dimensiuni: a) studiul relațiilor directe dintre literaturile naționale (influențe, izvoare); b) studiul paralelismelor (analogii, similitudini, concordanțe); c) studiul caracterelor diferențiate ale literaturii naționale în context european sau universal. Totodată, trebuie să menționăm că lectura operelor artistice din literatura universală trebuie realizată de elevi în paralel cu studierea, în cadrul lecțiilor, a creațiilor literare românești (în cazul operelor de proporții, această lectură va anticipa predarea textului românesc). Departate de intenția de a investiga cronologic sectoare sau etape de dezvoltare a literaturii române în relația lor cu literaturile străine, profesorul va folosi metoda comparativismului pentru a facilita procesul de receptare de către elevi a operei literare românești, a forma capacitatea acestora de sintetizare a unui ansamblu în baza cunoștințelor, abilităților și atitudinilor generale și specifice, necesare / aferente orientării în sistemul lor axiologic multilateral.

Prezentăm în continuare câteva titluri de opere literare românești și, respectiv, o listă de opere din literatura universală, propuse pentru lecturi și analize paralele, în special, în clasele liceale. Lista de mai jos nu reflectă în totalitate conținuturile studiate și operele lecturate de elevi.

Conținuturi	Opera literară pentru studiu	Lecturi individuale
Temă, motiv, laitmotiv literar: a) <i>fugit irreparabile tempus, fortuna labilis</i>	<i>Astăzi ne despărțim</i> de Șt. Aug. Doinaș <i>Trecut-au anii...</i> de M. Eminescu,	<i>Cântecul harpistului, Cartea înțelepciunii lui Solomon,</i> <i>Lacul</i> de A. de Lamartine, <i>Balada doamnelor din alte vremuri</i> de Fr. Villon, <i>Ecleziastul,</i>

b) geneza lumii	<i>Scrisoarea I</i> de M. Eminescu	<i>Imnul creației</i> (Rig Veda)
Specii lirice:		
Oda	<i>Limba noastră</i> de A. Mateevici	<i>Psalmii lui David, Ode</i> de Pindar, <i>Ode</i> de Horațiu, <i>Oda bucuriei</i> de Friedrich von Schiller
Elegia	<i>Mai am un singur dor</i> de M. Eminescu, <i>Gorunul</i> de L. Blaga, <i>De dragul tău</i> de A. Suceveanu	<i>Elegia de la Marienbold</i> de W. Goethe, <i>Întâia elegie</i> de Rainer Maria Rilke, <i>Elegia XIV</i> de Francis Jammes
Sonetul	<i>Trecut-au anii...</i> , <i>Afară-i toamnă</i> , <i>Sunt ani la mijloc</i> de M. Eminescu	<i>Sonete din Canțonierul</i> de Petrarca, <i>Sonete</i> de W. Shakespeare
Idila/ egloga	<i>Sara pe deal</i> de M. Eminescu	<i>Bucolice</i> de Virgiliu, <i>Egloge</i> de P. Ronsard
Romantismul	<i>Floare albastră</i> de M. Eminescu	<i>Henrich von Ofterdingen</i> (fragmente) de Novalis, <i>Demonul</i> de M. Lermontov
Simbolismul	<i>Plumb, Lacustră, Decor</i> de G. Bacovia	Poezii de Paul Verlaine, Arthur Rimbaud, Stephane Mallarmé, André Gide (vol. <i>Tratatul lui Narcis, Tentativa amoroasă</i>)
Romanul realist: modele universale /problema unei moșteniri	<i>Enigma Otiliei</i> de G. Călinescu	<i>Moș Gorio</i> de Honoré de Balzac
Romanul istoric	<i>Frații Jderi / Zodia cancerului...</i> de M. Sadoveanu	<i>Prin foc și sabie, Potopul</i> de H. Sienkiewicz
Romanul românesc: tehnici narrative moderne	<i>Patul lui Procust</i> de C. Petrescu	<i>În căutarea timpului pierdut</i> (cartea I) de M. Proust
etc.		

Menționăm că prin lecturile paralele, având posibilitatea de a compara, elevii sesizează mult mai ușor influența unei literaturi / culturi asupra alteia (asupra celei românești, în particular), rolul unei personalități remarcabile a literaturii universale în literatura română (momentele de infiltrație, asimilare și catalizare a operei acestei personalități), concordanța între doi scriitori sau două opere, în cadrul căreia autorul român își ia ca model declarat un creator celebru din literatura universală pentru a-și preciza viziunea artistică și tonalitatea generală a scrisului (ex. A. Macedonski – Musset: „Noaptea”). În același timp lecturile paralele oferă elevului posibilitatea de a desprinde înrudirile de teme, mesaj, structuri artistice, urmărind atât similitudinile, cât și diferențele determinate de specificul național, momentul istoric și originalitatea creatoare, le oferă perspectiva conexării, sistematizării și sintetizării cunoștințelor.

Un rol important în această ordine de idei îl au și procedeele didactice aplicate de profesor, determinante fiind acelea care contribuie la realizarea unor conexiuni dintre literaturi și arte, cum ar fi: brainstormingul cu mapa de imagini, brainstormingul cu schițe, brainstormingul cu mapa-fonotecă, exercițiul de comparare etc.

Ca procedee de lucru, utilizate în vederea formării cititorului, brainstormingul cu mapa de imagini și cel cu mapa-fonotecă valorifică asociația mentală a fiecărui elev, stimulează ideile, evită blocajul de orice natură (cognitiv, emoțional), dar, foarte important, contribuie la sesizarea / înțelegerea limbajelor diferitor arte. Procedura de aplicare a metodei respective este următoarea:

- După lectura cognitivă a poeziei, se anunță problema în fața clasei (ex.: Ce realitate descoperă / creează G. Bacovia în poezia „Lacustră”?);
- Se organizează un brainstorming oral cu clasa (elevii propun diverse variante de răspuns, manifestând o imaginație total liberă);
- Se prezintă clasei o imagine simbolistă (ex.: Îngerul călător de Gustav Moreau);
- Urmează brainstormingul individual (în tăcere) inspirat de imagine (fiecare elev notează toate ideile ce-i apar în urma receptării imaginii, având ca reper întrebările: Ce sugerează imaginea?, Ce idei îți apar privind-o?);
- Pentru a obține cât mai multe idei, profesorul recurge la a doua (a treia) imagine sau la o piesă muzicală asemănătoare cu prima, ori total diferită din punctul de vedere al atmosferei create, procedura de lucru fiind aceeași;
- Se formulează concluzia pe marginea problemei enunțate, pornindu-se de la ideile expuse pe parcursul brainstormingului (ex.: Autorul creează / descoperă în poezia „Lacustră” o realitate care îi strivește orice inițiativă de a lua contact cu lumea, desființându-l ca ființă umană);
- Elevii citesc individual poezia „Cântec de toamnă” de Paul Verlaine (profesorul va avea grijă ca textul respectiv să fie pe fiecare masă a elevilor) și completează / dezvoltă concluzia formulată anterior pe marginea sarcinii referitoare la poezia bacoviană.

Optând pentru activitatea în grup, ca formă de organizare a activității elevilor, profesorul poate formula chiar din capul locului mai multe întrebări (ex.: „Ce stări trăiește eul liric al poeziei?”, „Care sunt obsesiile eului liric?”, „Care sunt simbolurile poeziei și ce sugerează ele?”, „Ce temă abordează autorul în opera respectivă?”, „Care sunt motivele ce contribuie la realizarea temei?” etc.), fiecărei echipe revenindu-i una din ele. Brainstormingurile se organizează în baza aceleiași / aceluiași imagini / piese muzicale. Desigur, profesorul va alege cu mult discernământ imaginea / imaginile, piesa muzicală, opera literară din literatura universală, care va / vor provoca asociațiile mentale ale elevilor și care-i va / care îi vor ajuta, totodată, să soluționeze sarcinile de lucru. Procedura de lucru este aceeași și în cazul altor tipuri de brainstorming (cu schițe, cu mapa-fonotecă).

În concluzie, menționăm că natura și caracterul complex al procesului de formare a elevului-cititor prin intermediul literaturii naționale și universale, dar și prin cel al interacțiunii artelor, demonstrează necesitatea unui sistem de activități literar-artistice realizate în conformitate cu principiile educației interculturale și ale celei estetice.

Bibliografie

Curriculum modernizat la limba și literatura română, Chișinău, 2010, p. 6.

Paul Cornea, Conceptul de concordanță în literatura comparată și categoriile sale // Studii de literatură comparată, Editura Academiei, București, 1968, p. 33-40.